

TANULMÁNY

Új és megújult szerződéstípusok az új Ptk.-ban*

✍ *Gárdos Péter PhD, ügyvéd (Budapest)*

Az új Ptk. egyes szerződésekre vonatkozó szabályait két törekvés határozta meg. Egyrészt – ahogyan a kódex egészében – a Ptk. a szerződéstípusok között is törekedett a korábbi magánjogi fogalomrendszer helyreállítására, annak érdekében, hogy koherens, szofisztikált és a felek számára kiszámítható polgári jogi szabályozást teremtsen meg. Másrészt, a Ptk. a piaci gyakorlatban elterjedt azon szerződéstípusok esetén, amelyek önálló, más szerződéstípusoktól világosan megkülönböztethető, kellően kikristályosodott gazdasági tartalommal bírnak, meg kívánta teremteni a jogszabályi háttérrel, amely az érintettek számára kellő biztonságot nyújt, de a további fejlődés elől sem zárja el az utat.

I. Bevezetés

A Ptk. előkészítése során számtalanszor elhangzott, hogy az új Ptk. tervezete konzervatív.¹ E konzervativitás fokmérőjeként gyakran szolgál egy egyszerű matematikai művelet: *hány új szerződéstípust szabályoz az új Ptk.* Ez a megközelítés azonban leegyszerűsítő és félrevezető. A magánjogi kódexnek nem feladata önmagában az, hogy modern legyen, ahogy értelemszerűen nem lehet célja az sem, hogy konzervatív módon, a piaci gyakorlat és a jogalkalmazási tapasztalatok ellenében is ragaszkodjon a régi megoldásokhoz. A Ptk. szerződési joga nem attól lesz jó vagy rossz, hogy hány új szerződéstípust szabályoz, hanem attól, hogy a felmerülő kérdésekre ad-e a kódex kiszámítható választ, és ha igen, ez a válasz megfelelő-e.

Az alábbiakban néhány példával arra kívánunk rámutatni, hogy a Ptk. változtatásaira ezen elv mentén került sor: a régi szabályok módosításával a klasszikus jogintézmények működése kiszámíthatóbbá vált, az új szerződéstípusok szabályai pedig hozzájárulhatnak a szabályozatlanságból eddig fakadt problémák kezeléséhez, anélkül, hogy a szabályozás a felek szerződési szabadságát csorbítaná vagy az innováció gátját képezne.

II. Dogmatikai tisztázás

A Ptk. határozott célkitűzése volt az elszegényedett – *Vékás Lajos* megfogalmazásával: „primitívvá vált”² – magánjogi dogmatika eredeti fényében történő helyreállítása. Ez a törekvés a *Hatodik Könyv Harmadik Részének* számos változásában szembetűnő. Az alábbiakban ennek néhány példáját mutatjuk be.

1. Az egyes szerződések szerkezeti átalakítása

A Ptk. *Hatodik Könyv Harmadik Része*, a régi Ptk. terjedelmét jelentősen meghaladó mértékben, több mint 300 szakaszban határozza meg az egyes szerződések szabályait. A szabályozás terjedelmének növekedését különösen szembeötlővé teszi, hogy a Ptk. az egyes szerződések szabályai közül azokat a szabályokat, amelyek általánosíthatóak voltak, a szerződés általános szabályai közé emelte ki. Jól tükrözi ezt pl. a jogszavatosság szabályának a változása, amelyet a Ptk. az adásvétel szabálya közül a hibás teljesítés szabályai közé emelt át.³ Az általánosítás az egyes szerződéseken belül is megfigyelhető: a régi Ptk. által az egyes altípusok körében

* Az új Polgári törvénykönyvről szóló sorozat tizedik tanulmánya (*Szerk.*)

1 Lásd pl. *Sárközy Tamás* előadását a szegedi jogásznapon (2012. január 27.). Ugyancsak sokat mondó a Magyar Lízingszövetség által szervezett konferencia témája is: *Modern vagy konzervatív-e az új Ptk. Kötelmi Könyve?* (Herceghalom, 2013. november 7.) Lásd: *Wellmann Györgynek* a konferencián e címmel tartott előadását: www.lizingszovetseg.hu (2014.01.30.).

2 *Vékás Lajos*: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. Budapest, HVGORAC, 2011. 199.

3 6:175–6:176. §.

szabályozott, de általánosítható tartalommal bíró normákat a Ptk. törekedett magasabb szinten szabályozni. Így került pl. a többletmunkára és a pótmunkára vonatkozó szabály az építési (a Ptk. új fogalma szerint: kivitelezési) szerződésből a vállalkozási szerződés általános szabályai közé.⁴

A szerződéstípusok Ptk.-n belüli sorrendjére és szerkezetére a Konceptió pragmatikus választ adott, amikor úgy foglalt állást, hogy „[a] szerződéstípusok sorrendjének meghatározásánál a Konceptió a szerződéstípusok gazdasági jelentőségéből indul ki, és e fő rendezőelv mellett veszi figyelembe a *dare, facere, praestare* szolgáltatások szerinti diszciplináris csoportosítást.”⁵

A szabályozás áttekinthetősége, valamint az egyes szerződéstípusok kapcsolatának egyértelművé tétele érdekében a Ptk. a hasonló típusú szerződéseket (pl. tulajdonátruházó szerződés, vállalkozási típusú szerződés, megbízási típusú szerződés) egy Cím-ben szabályozza. *Ez a szabályozási módszer – a szerződések szabályainak egymásra épülésére tekintettel – lehetővé teszi, hogy az egyes altípusok szabályai rövidek legyenek.*

Jó példa erre a közvetítői szerződés, amely esetén a Ptk. – a szerződés fogalmán túl – csupán három kérdést szabályozott.⁶ Egyebekben azonban a jogviszonyra a megbízás szabályai irányadóak, így a Ptk.-nak e körben csak a megbízástól eltérő, a közvetítői jogviszonyból fakadó különös szabályokat kellett meghatározni. *Nincsenek ezért tekintettel a Ptk. szabályozási szerkezetére azok a bírálatok, amelyek a Ptk. által szabályozott új szerződéstípusokat arra alapozva kritizálják, hogy azok új szerződéstípusokat lebutítva, csupán néhány paragrafusban szabályoznak.*⁷

2. Az elővásárlási jog útján létrejövő szerződés szabályainak pontosítása

Kisfaludi András kritikája alapján⁸ a Ptk. lényeges pontokon változtat azon, hogy *elővásárlási jog esetén hogyan jön létre a szerződés*, melyik fél által tett jognyilatkozat minek minősül a szerződéskötés klasszikus folyamatában. A szabályozás tekintettel van arra, hogy ahhoz, hogy az elővásárlási jog jogosultjának a nyilatkozatával létrejöhessen a szerződés, az szükséges, hogy a Ptk. világosan meghatározza, hogy melyik mozzanat hogyan minősül a vételi ajánlatot tevő vevő és az eladó, valamint az eladó és az elővásárlási jog jogosultja között. A Ptk. új szabályai alapján elsőként a

„vevőjelölt” tesz vételi ajánlatot. Mivel azonban az elővásárlási jogra tekintettel azt az eladó nem fogadhatja el, azt köteles közölni az elővásárlási jog jogosultjával. A közlés eladási ajánlatnak minősül. Mivel az elővásárlási jog jogosultja csak arra jogosult, hogy változtatlan feltételek mellett vásárolja meg a dolgot, az eladó a vételi ajánlatot teljes terjedelmében köteles közölni az elővásárlási jog jogosultjával. Ha az elővásárlásra jogosult az ajánlatot elfogadja, a szerződés közöttük az elfogadó nyilatkozat hatályosulásával jön létre.

Új megoldást alkalmaz a Ptk. arra az esetre, amikor több jogosultja van az elővásárlási jognak és többen tesznek elfogadó nyilatkozatot. Ebben az esetben kézenfekvő megoldás lenne, hogy az eladó választhasson, hogy kivel jön létre a szerződés. Ez a megoldás azonban önkényes lenne, és könnyen eredményezhetné az elővásárlási joggal védeni kívánt érdekegyensúly felborulását. Társasági részesedés esetén az elővásárlási jog biztosíthatja, hogy a tagok közötti egyensúly ne borulhasson fel. Ha azonban elismerjük az eladó választási lehetőségét, akkor az 1/3-1/3-1/3 arányú társaság viszonyai radikálisan átalakulnának, hiszen az eddigi arányok 2/3-1/3 arányban tolódnának el. A Ptk. ezért úgy rendelkezik, hogy ha ugyanazon dologra nézve több személyt azonos rangsorban illet meg elővásárlási jog, és közülük többen tesznek elfogadó nyilatkozatot, közös tulajdon jön létre érdekeltységük arányában. Természetesen a közös tulajdon számos esetben nem kívánt eredményre vezethet (pl. társasházi lakásra kötött elővásárlási jog), ezért a Ptk. előírja, hogy az eladó késedelem nélkül köteles a jogosultakat tájékoztatni arról, hogy többen tettek elfogadó nyilatkozatot, akik a tájékoztatás hatályossá válásától számított nyolc napon belül elfogadó nyilatkozatukat visszavonhatják.⁹

3. A bizományos tulajdonszerzése és a bizományos belépése a szerződésbe

A régi Ptk. bizományi szerződésre vonatkozó szabályait több ponton is módosította a Ptk. Ezek közül az alábbiakban két kérdést vizsgálunk.

3.1 Tulajdonjog és kárveszélyviselés

A régi Ptk. nem határozza meg, hogy a bizományos megszerzi-e az eladni vagy megvenni kívánt dolog tulajdonjog-

4 6:244. §.

5 Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája. Magyar Közlöny különszám, 15.

6 6:288–6:292. §.

7 Lásd pl. a Magyar Faktoring Szövetség bírálatát, amely a Ptk. faktoring szerződésre vonatkozó fejezetét, annak terjedelmére tekintettel, „néhány paragrafusból álló szösszenet”-nek minősíti. http://www.portfolio.hu/vallalatok/penzugy/tragikus_es_omroteli_folyamatok_a_stagnalo_faktoringpiacon.182629.html (2014.01.30.)

8 Kisfaludi András: Az elővásárlási jog egyes dogmatikai kérdései. In: Studia A. Harmathy dedicata. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék. 161-185.

9 6:222. § (5) bek.

gát. Ahogyan Harmathy Attila rámutatott, a kódex szabályának hiányában nem egyértelmű, hogy a Ptk. azért mondja ki, hogy a bizományos hitelezői nem támaszthatnak igényt a bizományosnál lévő vagyronra, hogy ezzel is egyértelművé tegye, hogy azon a bizományos nem szerzett tulajdonjogot, vagy épp azért szükséges a rendelkezés, mert a bizományos a bizomány teljesítése során hozzá kerülő vagyontárgyakon tulajdonjogot szerez.¹⁰

A Ptk. álláspontja szerint a bizományos tulajdonszerzését szabályozni szükséges, és e szabályozás során a tulajdonszerzésre vonatkozó szabályokból kell kiindulni. A Ptk. a dologi jogi szabályokkal összhangban úgy foglal állást, hogy *vételi bizomány esetén a bizományos a szerződés teljesítése során megszerzett ingó dolog tulajdonjogát az elszámolás során ruházza át a megbízóra, míg eladási bizomány esetén a bizományos jogosult a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására.*¹¹

Harmathy nagyon találóan mutat rá arra, hogy a szabályozás során nem pusztán a tulajdonszerzés kérdése vizsgálendő, hanem az is, hogy *ki viseli a tulajdonosi kockázatot addig, amíg a dolog a bizományosnál van.*¹² Erre a kérdésre a régi Ptk.-hoz hasonlóan az új szabályozás sem ad választ. A veszélyviselés szabályának¹³ automatikus alkalmazásából az következne, hogy vételi bizomány esetén a kárveszélyt a bizományos, míg eladási bizomány esetén ugyanezt a kockázatot a megbízó viseli. Ez a megkülönböztetés nyilvánvalóan indokolatlan. A bizomány megbízási típusú, közvetítői jogviszony, amelynek teljesítése során a bizományos a megbízó érdekében jár el. A bizományos tulajdonszerzése is csupán a tulajdonátruházás szabályaiból fakadó szükségszerűség, amelyre a megbízó érdekében kerül sor. Minderre tekintettel kifejezett szabály hiányában is nyomós érvek szólnak a mellett, hogy a gyakorlat a kárveszélyt a megbízóra telepítse.

3.2 Belépési jog

A bizomány körében ugyancsak problematikus volt a bizományos belépési jogának szabályozása. Egyrészt a szabály hatálya túlzottan széles körre terjedt ki, másrészt pedig a Ptk. nem adott választ arra a kérdésre, hogy önszerződés esetén mennyiben alakulnak át a klasszikus bizományi jogviszonyok.

A régi Ptk. 508. § (1) bekezdése a bizományos belépési jogát abban az esetben tette lehetővé, ha a dologra jogszabály vagy hatóság rögzített árat állapít meg, vagy a szerződő felek gazdálkodó szervezetek. Az Alkotmánybíróság az alanyok szerinti megkülönböztetést a 73/1992. (XII. 28.) AB határozatában alkotmányosan meg nem engedhető diszkriminációnak minősítette, ezért a rendelkezést megsemmisítette. Az AB határozat következtében az a helyzet állt elő, hogy a bizományos az adásvételi szerződést a megbízóval bármilyen esetben megkötheti. Ez a megoldás azonban hibás.

A bizományos és a megbízó között szükségszerűen érdek-konfliktus áll fenn, hiszen a megbízó célja a lehető legkedvezőbb ár elérése, de az ügylet sikeressége érdekében tipikusan kiköt egy limitárat, amelyen már kész arra, hogy a dolgot eladja vagy megvegye. Ha a bizományos bármilyen esetben jogosult belépni a szerződésbe, hogy maga megvegye a megbízótól vagy eladja a megbízónak a dolgot, akkor a bizományos nem lesz érdekelt abban, hogy a limitárnál a megbízó számára kedvezőbb szerződést kössön. Ennek következtében a bizományos belépését lehetővé tevő szabályok szigorúan korlátozzák, hogy milyen dolgok esetén jogosult a bizományos megkötni a szerződést a megbízóval. Ez a lehetőség jellemzően akkor illeti meg a bizományost, ha a megvenni vagy eladni kívánt dolog ára egyértelműen meghatározható, hiszen ilyen esetben az előbb vázolt érdekkonfliktus nem áll fenn, egy adott tőzsdei részvényt meghatározott időpontban egy áron lehet megszerezni, így nincs jelentősége annak, hogy harmadik személy vagy a bizományos köti-e meg a megbízási szerződést.¹⁴ Minderre tekintettel *a Ptk. a bizományos belépési jogát abban az esetben teszi lehetővé, ha a dolog forgalmi értéke nyilvános információ alapján egyértelműen megállapítható.*¹⁵

A Ptk. rendezi továbbá a felek jogviszonyát önszerződés esetén. A régi Ptk. erre az esetre csupán annyit állapít meg, hogy a bizományos ilyen esetekben is jogosult a bizományi díjra.¹⁶ A Ptk. ezt a szabályt megőrzi, és azt két lényeges ponton kiegészíti. Egyrészt egyértelművé teszi, hogy ilyen esetben *a megbízó és a bizományos közötti jogviszony átalakul adásvétellé.*¹⁷ Ha ugyanis a bizományos köti meg az adásvételi szerződést a megbízóval, akkor a Ptk.-nak az eladó és a vevő jogait és kötelezettségeit meghatározó rendelkezései az ő jogviszonyukban értelmezhetőek, a bizomány

10 Harmathy Attila: A bizomány. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázata (szerk. Gellért György). Budapest, Complex, 2007. 1849–1850.

11 6:283. §. Kiss Mária szerint „[n]incs formáljogi akadálya újabb adásvételi szerződés megkötésének, de e szabályozás a bizományos számára megnyitja annak is a lehetőségét, hogy bizományi közvetítés jogcímén ruházza át a tulajdonjogot a megbízóra.” (Kiss Mária: A megbízási típusú szerződések VI/VI. In: Az új Ptk. magyarázata (szerk. Wellmann György). Budapest, HVGORAC, 2013. 136.) Álláspontom szerint e magyarázat nincs tekintettel arra, hogy a Ptk. itt vizsgált szabálya alapján a bizomány tulajdonszerzési jogcím, azaz nincs lehetőség arra, hogy a bizomány mellett adásvételi szerződés is létrejöjjön.

12 Harmathy: i. m. 1850.

13 5:22. §.

14 Lásd pl. a Kt. 381. §-át vagy a HGB 400. §-át.

15 6:285. § (1) bek.

16 510. § (2) bek.

17 6:285. § (4) bek.

szabályai viszont – a legkedvezőbb feltételekkel való szerződéskötés követelményén és a bizományost megillető díjon túl – ezt követően értelmezhetetlenek. Másrészt, annak érdekében, hogy a megbízó tisztában legyen a létrejövő jogviszonyokkal, a Ptk. előírja, hogy a bizományos köteles tájékoztatni a megbízót, ha az adásvételi szerződést maga kötötte meg a megbízóval.¹⁸

4. A kezesség járulékosága

A Ptk. átfogóan újraszabályozza a személyi biztosítékokat. A kezesség és a garancia új szabályai terjedelmükben jelentősen megnöttek: a kezességet a Ptk. a korábbi öt helyett tizenöt, a garanciát egy helyett nyolc paragrafusban szabályozza. A kibővült terjedelmű szabályozást új helyen, a szerződés általános szabályai helyett az egyes szerződések között szabályozza a Ptk. A megújult szabályok közül az alábbiakban a kezesség járulékoságának két speciális aspektusát vizsgáljuk.

A Legfelsőbb Bíróság az 1/2007. PJE határozatában, majd az 1/2010. PJE határozatában is vizsgálta, hogy a kezesség mögöttes, járulékos jellege mit jelent a kezessel szembeni követelés esedékessége és elévülése vonatkozásában. A Kúria kimondta, hogy a kezes helytállási kötelezettsége a főkötelezettséggel egyidejűleg válik esedékessé és kezd elévülni, azonban sortartó kezesség esetén az elévülés nyugszik mindaddig, amíg a kezes a sortartás kifogására hivatkozhat. A főkötelezettség elévülésének megszakadása a kezes kötelezettségét nem érinti.

E jogegységi határozatokat Gárdos István bírálta,¹⁹ és a kritika alapján a Ptk. változtat a szabályozáson. Az új szabályozás kiindulópontja, hogy a kezesség mögöttes, szubszidiárius jellegéből adódóan téves a jogegységi határozat azon álláspontja, amely szerint a kötelezettel és a kezessel szemben ugyanazon követelésről lenne szó. Míg a kötelezett tartozásának jogcímét a kötelezett és a jogosult közötti szerződés határozza meg (vállalkozás, adásvétel, kölcsön stb.), addig a kezes kötelezettségének a jogcímét a kezességvállalás jogcímén történő biztosítéknyújtás. A jogcímek különbsége is világosan jelzi, hogy nem ugyanarról a jogviszonyról van szó a kötelezett és a jogosult, valamint a kezes és a jogosult között.

A jogegységi határozat érvelését elfogadva a kezes automatikusan késedelembe esne a kötelezett késedelmével,

hiszen, ha a kötelezett és a kezes kötelezettsége valójában ugyanaz a követelés lenne, akkor a követelés is a kötelezett és a kezes tekintetében azonos időpontban válna esedékessé. Ez azonban ellentmond annak az elvnek, hogy *senki nem eshet olyan tartozás tekintetében késedelembe, amelynek esedékessé válásáról nem szerzett tudomást, és amelynek esedékességkor történő teljesítésére így nem volt lehetősége.* A Ptk. ezért előírja, hogy a kezes kötelezettsége nem válik esedékessé mindaddig, amíg a kezest a jogosult fel nem hívja teljesítésre.²⁰

Mindebből szükségszerűen következik, hogy *elválik a kötelezett és a kezes kötelezettségének az elévülése.* Míg a kötelezettel szemben az elévülés az alapjogviszonyban rögzítettek szerint évül el, addig a kezessel szemben az elévülés akkor kezdődik, amikor a jogosult *felhívja* a kezest teljesítésre. A kezes tehát egyaránt hivatkozhat az alapkövetelés és – azt követően, hogy őt a jogosult teljesítésre felszólította – a saját kötelezettsége elévülésére.

A Legfelsőbb Bíróság 1/2007. és 1/2010. PJE határozataiból az következik, hogy – a járulékoság elvéből fakadóan – *a kötelezettel szembeni fizetési moratórium alatt a készfizető kezessel szemben nem léphet fel a hitelező.* Ennek indoka, hogy a moratórium kizárja a kötelezettel szembeni igényérvényesítést, így nem lehet helye a kezessel szemben sem igényérvényesítésnek. A járulékoság elvéből vezethető le az a következtetés is, hogy ha a kötelezettel szemben folyó csőd- vagy felszámolási eljárásban egyezség születik, *az egyezség kihat a kezes kötelezettségére.*²¹

A fenti okfejtés kétségtől elvonhatatlanul összhangban van a járulékoság elvével, ha azt úgy értelmezzük, hogy a kötelezett kötelezettségének a változása automatikusan kihat a kezes kötelezettségére. *Ez az értelmezés azonban látványosan nincs tekintettel a kezesség gazdasági funkciójára.* A jogosult azért kér biztosítékot, hogy ha a kötelezett helyzetében kedvezőtlen változás állna be, amely a követelés teljesítését veszélyeztetné, akkor a jogosult más személytől követelje a kötelezett kötelezettségének teljesítését. Kétségtelen, hogy a kötelezettel szemben indult felszámolási vagy csődeljárás ilyen, a követelés teljesítését veszélyeztető helyzetnek minősül. *Ha a Ptk. nem ismeri el a jogosult azon jogát, hogy a kötelezett fizetési képtelensége esetén a kezessel szembe forduljon, akkor a szabályozás a kezességet éppen ettől az alapvető funkciójától fosztja meg.*

Erre tekintettel a Ptk. úgy rendelkezik, hogy *a kötelezett ellen indult csődeljárásban biztosított fizetési hala-*

18 6:285. § (3) bek.

19 Gárdos István: A kezesség esedékessége és elévülése. Gazdaság és Jog. 2012. 7–8. 20–27.

20 6:422. § (1) bek.

21 „Ha a főkötelezett csődeljárása csődegyezséggel befejeződött, a csődegyezésben a felek a kötelezettségek (részleges) elengedésében állapodtak meg, és a bíróság jogerősen jóváhagyta az egyezséget, akkor a jogosult követelése csökkent a főkötelezettel szemben és ebből következően az esedékességet követően a jogosult a készfizető kezessel szemben is csak ekkora összeg kifizetése érdekében léphet fel. (A Ptk. 273. § (1) bekezdése szerint a kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt. A Ptk. Kommentár szerint a kötelezettség csökkenésével megfelelően csökken a kezes helytállási kötelezettsége is.)” Csöke Andrea: A kezesség aktuális problémái. Advocat. 2010. 3–4. 6.

dék, valamint a felszámolás vagy csődeljárásban kötött egyezség a kezes kötelezettségét nem érinti. Önmagában ez a szabály azonban visszaélésre adna alapot, hiszen e szabály ismeretében a jogosult nem érdekelt abban, hogy az egyezségi tárgyalásokon csak a legszükségesebb mértékben váljon könnyebbé a kötelezett helyzete, hiszen az ő pozíciója a kezes helyzetétől miatt továbbra is biztosított. A kezes helyzetét azonban a jogosult túlzott „nagyvonalúsága” hátrányosan érinti. Ezért a Ptk. csődeljárásban és felszámolási eljárásban kötött egyezség esetén egyaránt úgy rendelkezik, hogy az egyezség csak akkor nem érinti a kezes kötelezettségét, ha a jogosult a kezest az egyezség megkötését megelőzően annak feltételeiről tájékoztatta. A Ptk. megteremti továbbá annak a lehetőségét, hogy a tájékoztatást követően a kezes teljesítse a kötelezett tartozását, és így a felszámolási vagy a csődeljárásban a jogosult helyébe léphet, ezáltal szerevezve lehetőséget az egyezség befolyásolására. A tájékoztatás elmaradása a kezest megfosztja ettől a lehetőségtől. Mivel utóbb a kezes már nincs abban a helyzetben, hogy a kötelezett helyetti teljesítésről döntsön, és a felszámolási, illetve csődeljárásban sem tudna a jogosult helyébe lépni, ezért a Ptk. a jogosulti tájékoztatási kötelezettség megsértését úgy szankcionálja, hogy a kezes kötelezettsége lecsökken az egyezségben meghatározott mértékre.²²

III.

Új szerződések a Ptk.-ban

1. Bevezetés

Ahogy arra a bevezetőben utaltunk, az új szerződéstípusok száma nem mond el sokat az új Ptk.-ról. A rend kedvéért rögzítjük, hogy a Ptk. új szerződésként a közvetítói szerződést, a bizalmi vagyonkezelési szerződést, a forgalmazási szerződést, a jogbérleti (franchise) szerződést, a fizetési megbízási szerződést, a faktoring szerződést és a pénzügyi lízingszerződést szabályozza. A területi korlátok nem teszik lehetővé valamennyi új szerződéstípus részletes vizsgálatát, ezért az alábbiakban a legtöbb vitát kiváltó újdonságok szabályozási koncepcióját vizsgáljuk.

2. Faktoring szerződés²³

A faktoring szabályozását alapvetően meghatározza, hogy a kódex hogyan szabályozza a követelések átruházásának módját. A régi Ptk. a kérdést nem rendezi világosan, a 328. § (1) bekezdése csupán annyit mond ki, hogy „A jogosult követelését szerződéssel másra átruházhatja (engedményezés).” E rendelkezés alapján azonban nem adható válasz arra a kérdésre, hogy a követelések átruházására a dolgok átruházásával azonos módon kerül-e sor, azaz meg kell különböztetni a követelés átruházásának a jogcímét és a követelést az engedményes vagyonaiba átvivő rendelkező ügyletet, vagy a Ptk. idézett rendelkezését úgy kell értelmezni, hogy a követelések egy mozzanattal, önmagában az engedményezéssel átszállnak az engedményesre. Bár a magyar jogban létezik olyan álláspont, amely szerint követelések átruházása esetén a tradíciós modell alkalmazása kizárt,²⁴ a Ptk. új szabálya – a dolgok tulajdonjogának az átruházásához hasonlóan – követelések esetén is különválasztja a kötelező és a rendelkező ügyletet. Ez a megoldás nem egyedülálló, hasonló megoldást alkalmaz például az osztrák és a német jog is.²⁵

A Ptk. tehát úgy rendelkezik, hogy a követelés átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím, és a követelés engedményezése szükséges.²⁶ A rendelkezés megfogalmazásában azonos a tulajdonátruházás körében használt definícióval.²⁷ Ahhoz tehát, hogy egy követelés átszálljon az engedményesre, szükséges egy jogcím, valamint rendelkező ügyletként az engedményezés, amely nem más, mint az engedményező és az engedményes szerződése, amellyel az engedményes az engedményező helyébe lép.²⁸

Mindebből az következik, hogy amikor a Ptk. a faktoringot szabályozza, akkor a faktoring egy alapvető mozzanatát képező engedményezés jogcímét határozza meg. Erre pedig akkor van lehetőség, ha a faktoring esetén létezik olyan gazdasági tartalom, amely a jogviszonyt minden más szerződéstípustól elhatárolhatóvá teszi.

Mielőtt a Ptk. megoldását megvizsgáljuk, célszerű megnézni a 2009. évi CXX. törvény megoldását. Az elfogadott, de hatályba nem lépett Ptk. a faktoringot engedményezésként definiálta, amelynek a specialitását – többek között – az adja, hogy az engedményes, azaz a faktor, díjazás ellenében többlétszolgáltatást is vállal az engedményezővel szemben.²⁹ Ez a megközelítés

22 6:417. § (4) bek.

23 A faktoring áttekintéséhez lásd Nagy Zoltán: A faktoring. Budapest, HVGORAC, 2009. A faktoring szabályozási koncepciójához lásd Gárdos Péter: Szempontok a faktoring szerződés új Polgári Törvénykönyvben történő szabályozásához. Gazdaság és Jog. 2010. 10. 16–23.

24 Menyhárd szerint követelések esetén a tradíciós átruházási modell alkalmazásához szükséges dologi mozzanat nem konstruálható meg. Menyhárd Attila: Dologi jog. Budapest, Osiris, 2007. 291.

25 Lásd részletesen: Gárdos Péter: Az engedményezés. Budapest, Eötvös, 2009.

26 6:193. § (2) bek. első mondat.

27 5:38. §, ugyanezt a megfogalmazást használja a Ptk. a jogátruházás [6:202. § (2) bek.] és az értékpapírok átruházása [6:577. § (1) bek.] körében is.

28 6:193. § (2) bek. második mondat.

29 2009. évi CXX. törvény 5:367. §. A jogcím vizsgálata kapcsán téves ezért az az álláspont, amely az engedményezést tartja a jogviszony lényegi ismérvének. (Lásd pl. Papp Tekla: A faktoring szerződés jövője az új Ptk. tükrében III. Céghírnök. 2013. 12. 11–14.)

azonban téves, mert *összekeveri a jogcímet és a rendelkező ügyletet*. Ahogy egy tulajdonátruházásra irányuló jogcímet nem határozhatunk meg oly módon, hogy az nem más, mint olyan birtokátruházás, amely meghatározott jellemzőkkel bír, a faktoring sem definiálható az engedményezésen keresztül.³⁰

A 2009. évi CXX. törvény megközelítésének hibája – az előzőekben tárgyalt elméleti tisztázatlanságon túl – abból fakadt, hogy a jogalkotó egységes meghatározást kívánt adni minden olyan, a gazdasági életben faktoringnak nevezett ügyletre, amelyben követelések jellemzően üzletszerű átruházására kerül sor. Ez azonban nem lehetséges, mert *a visszkeresetes és a visszkereset nélküli faktoring, azon túl, hogy mindkettő esetén követelés átruházására kerül sor, semmilyen közös jellemzővel nem bír*.

Ellentmondani látszik ennek a megállapításnak az a tény, hogy *az UNIDROIT faktoring egyezménye*³¹ *a visszkeresetes és a nem visszkeresetes faktoringra egyaránt kiterjed*. Ez a megközelítés azonban semmit nem árul el a jogviszony valódi tartalmáról, mivel faktoringnak minősül az is, ha – az egyezmény szóhasználatával – a faktor megelőlegezi kölcsön nyújtásával vagy előleg folyósításával a szállítót, és az is, ha erre nem kerül sor, és az sem fogalmi eleme a faktoringnak, hogy a faktor védelmet nyújtson az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetére, továbbá ezzel összefüggésben, azt sem határozza meg az egyezmény, hogy a követeléseket ki tartja nyilván és ki szedi be.³² Vélhetően épp ennek az egységes megközelítésnek a következménye, hogy *az egyezmény túlnyomó részben nem a faktoring mint jogcím, hanem az engedményezés mint rendelkező ügylet szabályait tartalmazza* (az átruházni kívánt követelések meghatározásának módja, az engedményezést kizáró kikötések joghatása, a faktor és más hitelezők közötti prioritás, az adósságot megillető kifogások köre, utólagos engedményezés stb.). A Ptk. nem a faktoring ügyletet szabályozza, hanem egy polgári jogilag világosan elhatárolható szerződéstípust. Ez a szabályozás természetesen semmiben nem korlátozza a piaci szereplőket abban, hogy a faktoring ügylet keretében, a faktoringhoz kapcsolódóan milyen további szolgáltatásokat nyújtanak.

A Ptk. ezért *különválasztja a faktoring két alaptípusát. Visszkereset nélküli faktoring esetén az engedményezés jogcíme valójában adásvétel*, hiszen a felek a követelés ellenérték fejében történő végleges átruházásában állapodnak meg, úgy, hogy a kötelezett teljesítésének a kockázatát a vevő (engedményes) viseli. Ebben a jogviszonyban a jogalkotó nem látott az adásvételi szerződés körében szabályozott kérdéseken túl szabályozandó problémát, így a Ptk. csupán annyit tett, hogy *az adásvételi szerződés tárgyát dolgok mellett követelésekre is kiterjesztette, azaz megteremtette a követelés-adásvételi szerződést*.³³

E megoldás következménye, hogy így csupán annak a vizsgálata volt szükséges, hogy a *visszkeresetes faktoring önálló szerződéstípusként szabályozható-e*, azaz e szerződéseknek van-e valamennyi más szerződéstípustól elkülöníthető jellegadó sajátossága. Erre a jogalkotó igenlő választ adott, amikor *a faktoring jellegadó sajátosságát a követelés átruházása ellenében történő kölcsönnyújtásban ragadta meg*.

A nemzetközi jogirodalomban többnyire egységes az az álláspont, hogy a faktoring gazdasági funkciójában kölcsönnyújtásnak minősül. *Goode* szerint „*gazdasági értelemben a követelések visszkeresettel történő eladása lényegében megkülönböztethetetlen attól az esettől, ha az adós követelések biztosítéki célból történő átruházása fejében jut hitelhez*, hiszen mindkét esetben a kereskedő hitelhez jut most, amelyet később vagy maga köteles visszafizetni vagy köteles biztosítani a kötelezett általi visszafizetést.”³⁴ *Goode* ezt követően rámutat arra, hogy az angol jog mégis eltérően kezeli a két megoldást, így pl. követelésen alapított zálogjog esetén megköveteli a zálogjog nyilvántartásba vételét. Ezzel kapcsolatban azonban tanulságos a Law Commission javaslata, amely úgy foglalt állást, hogy – tekintettel arra, hogy a két megoldás lényegét tekintve azonos – a nyilvántartásba vételi kötelezettséget ki kell terjeszteni a követelésvásárlásra is.³⁵ A visszkeresetes faktoring megítélése Németországban is hasonló: a faktor által fizetett összeg jogilag kölcsönnek minősül, amelyek biztosítékként az átruházott követelések szolgálnak.³⁶

A Ptk. tehát ennek megfelelően *kölcsönként* szabályozza a faktoringot.³⁷ E kölcsönjogviszony specialitá-

30 A 2009. évi CXX. törvény faktoring fogalmának bírálatához lásd *Salamonné dr. Solymosi Ibolya*: Két új szerződéstípus – a lízing és a faktoring – a pénz- és hiteljogviszonyok körében. Magyar Jog. 2011. 1. 1–11.

31 A nemzetközi követelés-vételről szóló ottawai egyezményt Magyarországon az 1997. évi LXXXV. törvény hirdette ki.

32 Lásd az egyezmény 1. cikk 2. pontját.

33 6:215. § (3) bek. Ugyanerre a változtatásra került sor az ajándékozási szerződés kapcsán is [6:235. § (3) bek.]. Helytállóan mutat rá *Miskolci Bodnár Péter*, hogy a gyakorlatban széles körben alkalmazott a visszkereset kizárása mellett történő követelésátruházás. A fent kifejtettek szerint azonban az ilyen jogviszonyok nem faktoringnak, hanem követelés-adásvételnek minősülnek, ezért erre a lehetőségre a faktoring szabályai között nem volt a jogalkotónak lehetősége utalni (*Miskolci Bodnár Péter*: Kereskedelmi jogi elemek a Ptk.-ban, különös tekintettel az újonnan szabályozott szerződésekre. Gazdaság és Jog. 2013. 1. 7–11.

34 *Roy Goode*: Commercial Law. London, Penguin, 2004, 3. kiadás. 744. („In economic terms, a sale of receivables with recourse is virtually indistinguishable from a loan on the security of the receivables, for in both cases the trader receives money now and has to repay it himself, or ensure payment by debtors, later.”)

35 Law Commission, Company Security Interests 2005, Summary 14. pont. http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/lc296_Company_Security_Interests.pdf (2014.01.30.)

36 Christian Grüneberg/Palandt: Bürgerliches Gesetzbuch. München, Beck, 2006. 588. 37. msz.

37 Ez a gondolat a magyar jogtól sem idegen. Lásd pl. *Pintér Attila*: A faktoring szabályozás új korszaka. Magyar Jog. 2011. 2. 107–114. *Pintér* – noha a jogcímet és a rendelkező ügyletet nem választja el – rámutat, hogy a visszkeresetes és a visszkereset nélküli faktoring két teljesen különböző jogviszonyt takar, és a visszkeresetes faktoring nem más, mint kölcsönnyújtás.

sa a követelés átruházása. Mindaddig, amíg a faktorált követelések kötelezettjei szerződészerűen teljesítenek, a hitelező által nyújtott kölcsönt nem az adós, hanem a kötelezett törleszti. A kötelezett nemteljesítése esetén azonban a kölcsön egy összegben esedékessé válik és annak visszafizetése értelemszerűen az adóst terheli. Ha az adós a kölcsönt visszafizette, akkor a faktorált követeléseket a hitelező visszaengedményezi rá.

3. Pénzügyi lízingszerződés

Hasonló szempontok határozták meg a lízing szabályozását is. Míg a 2006-os vitatervezet úgy foglalt állást, hogy a lízing önálló szabályozása nem szükséges, e helyett elegendő a bérleti szerződés szabályainak kiegészítése a lízing körében releváns kérdésekkel,³⁸ addig a 2009. évi CXX. törvény önálló fejezetben szabályozta a lízinget.

Ha megvizsgáljuk a 2009. évi CXX. törvény lízingszerződésre vonatkozó definícióját, ugyanazzal a problémával találjuk szemben magunkat, mint a faktoring esetén. Az 5:359. § (1) bekezdése szerint „Lízingszerződés alapján a lízingbeadó köteles a lízingbevevő által kiválasztott, vagy a lízingbevevő által meghatározott feltételeknek megfelelő vagyontárgy tulajdonjogát megszerezni, illetve vagyontárgyat előállítani, és azt meghatározott időtartamra a lízingbevevő használatába adni. A lízingbeadó a korábban lízingbeadás céljára beszerzett vagy előállított vagyontárgyat lízingszerződéssel – a korábbi vagy más lízingbevevő számára – ismételten is használatba adhatja. A lízingbevevő köteles a vagyontárgyat átvenni, és a lízingszerződés szerinti díjat megfizetni.”

A definíció egy ponton tér csupán el bérleti szerződés szabályától: a lízingbeadó nem bármilyen lízingtárgy használatba adására köteles. A szerződés olyan lízingtárgyra vonatkozik, amelynek tulajdonjogát a lízingbeadó a lízingbevevő kérésére szerzi meg. Ez a tulajdonság kétségkívül rendszerint jellemzője a lízingszerződéseknek. A lízingbeadó finanszírozó, így ő a megszerezni kívánt lízingtárgy tulajdonjogával jellemzően nem rendelkezik a szerződés megkötését megelőzően, hiszen a lízingbeadó kizárólag a lízingszerződés teljesítése érdekében szerzi meg a lízingtárgyat.³⁹

Az, hogy a Ptk. a tulajdonszerzést ennek ellenére nem teszi a lízing fogalmi elemévé, több szempontból is helyes. Egyrészt, ha a lízingszerződés a futamidő végét megelőzően megszűnik, akkor a lízingbeadó nem lenne jogosult újra lízingbe adni a lízingtárgyat, hiszen ebben az esetben a lízing eme fogalmi eleme már nem állna fenn. Ezt felismerte a jogalkotó is, ezért a 2009. évi CXX. törvény kifejezetten kimondta, hogy a lízingbeadó a korábban lízingbeadás céljára beszerzett vagy előállított vagyontárgyat lízingszerződéssel ismételten is használatba adhatja.

Másrészt, ez a körülmény nem mindenféle lízing, hanem tipikusan a pénzügyi lízing jellemzője. Operatív lízing esetén épp az a tipikus, hogy a lízingbeadó annak érdekében szerzi meg egy lízingtárgy tulajdonjogát, hogy azt több alkalommal is lízingbe adhassa.

Harmadrészt, a tulajdonszerzést tenni a bérlet és a lízing elhatároló ismérvévé, annak tükrében sem tűnik helyesnek, hogy *semmi nem zárja ki azt, hogy a bérbeadó a bérlő által meghatározott dolog tulajdonjogát szerezzék meg a bérleti szerződés teljesítése érdekében.*

E körülményekből több következtetés is adódik. Látszik, hogy a 2009. évi CXX. törvény fogalom-meghatározása hibás, hiszen – *arra tekintettel, hogy a tulajdonszerzést nem teszi szükségszerű fogalmi elemmé – a lízinget és a bérletet azonos módon definiálja, amely elhatárolhatatlanná teszi a két ügyletet.* Egy felmerülő jogvita esetén a 2009. évi CXX. törvény semmilyen támpontot nem adott volna, hogy a jogvitára a bérlet vagy a lízing szabályait kell-e alkalmazni.

A szabályozási nehézség abból fakad, hogy a pénzügyi és az operatív lízing nem szabályozható egy szerződéstípusként, mivel a két szerződés, azon túl, hogy idegen dolog időleges használatának a jogát biztosítja, semmilyen közös jellemzővel nem bír.

Ez jól látszik, ha csupán néhány alapvető eltérést vizsgálunk.⁴⁰

Pénzügyi lízing esetén a lízingbevevő célja, hogy a lízingtárgynak gazdasági értelemben tulajdonosává váljon, azaz vagy arra szerezzen jogot, hogy a lízingtárgyat annak teljes gazdasági élettartama alatt használhassa, vagy arra, hogy a lízingtárgy tulajdonjogát a jogviszony lejártakor maradványértéken megszerezhesse. Operatív lízing esetén a lízingbevevő nem kíván ilyen pozícióba kerülni, csupán a lízingtárgy gazdasági élettartamánál rövidebb időre kívánja a lízingtárgy használatának jogát

38 „A javaslat nem kívánja mesterségesen egységes típusba gyúrni ezeket a különböző elemeket, nem alkot új szerződéstípust a változatos tartalmú lízingügyletekből, mivel abból indul ki, hogy a gyakorlat igényei tökéletesen kielégíthetők azokkal a diszpozitív szabályokkal, amelyek a lízingben vegyülő hagyományos szerződéstípusoknál adóttak. A jogalkalmazási gyakorlatban gondot okozó problémák kezeléséhez ezért a javaslat az adott szerződéstípus (mindenkelőtt a bérlet) rendezésénél ad szabályokat. Ilyen problémának tekinthető mindenekelőtt a lízingbe adó hibás teljesítésért való kellékszavatossági felelősségének kizárása, illetve korlátozása – elsősorban pénzügyi – lízingszerződés esetében.” (Ötödik Könyv 11.)

39 Helytállóan mutat rá erre pl. Presser Andrea, Bartal Tamás és Varga Nelli (Presser Andrea: Alapvetés a lízing kodifikációjához. Gazdaság és Jog. 2008. 1. sz. 3–7., Bartal Tamás: Az új Ptk. megalkotására tett javaslat lízingszerződésre vonatkozó rendelkezéseinek kritikai jellegű áttekintése. Gazdaság és Jog. 2012. 5. 23–26., Varga Nelli: A pénzügyi lízingszerződés az új Ptk.-ban. Gazdaság és Jog. 2013. 10. 21–26.).

40 A szabályozás során a visszlízing vizsgálata azért nem szükséges, mert az csupán arra a kérdésre ad választ, hogy a lízingbeadó kitől (a lízingbevevőtől vagy harmadik személytől) szerzi-e meg a lízingtárgy tulajdonjogát. Ez egyes kérdésekben (lásd pl. a lízingbeadót terhelő szavatosságot) releváns lehet, de a szabályozás logikáját nem érinti.

megszerezni. Ebből következően operatív lízing esetén a lízingbevevőt a tulajdonszerzés lehetősége sem illeti meg.

Abból, hogy pénzügyi lízing és operatív esetén a lízingbevevők igénye eltér, a lízingbeadók oldalán is jelentősen *eltérő* a két ügylet megközelítése. Míg *pénzügyi* lízing esetén a lízingdíjat úgy határozza meg a lízingbeadó, hogy a szerződés futamideje alatt megtérüljön a beruházása (és jellemzően amortizálódjon a lízingtárgy), addig *operatív* lízing esetén a lízingbeadó beruházása csak többszöri lízingbeadás, vagy a lízingbeadást követő értékesítés esetén térül meg.⁴¹

Ezen lényeges eltérésekre tekintettel az operatív és a pénzügyi lízing egységes szabályozása nem tűnik lehetségesnek. A Szerkesztőbizottság ezért a két lízingfajta *eltérő* szabályozása mellett döntött. Az operatív lízing szabályozására a jogalkotó *elegendőnek tartotta a bérleti szerződés – néhány ponton kiegészített – szabályait.*⁴²

Pénzügyi lízing esetén ugyanakkor van egy olyan világosan megragadható *gazdasági tartalom*, amely a pénzügyi lízinget elhatárolhatóvá teszi minden más jogviszonytól, ezért a Szerkesztőbizottság úgy határozott, hogy a pénzügyi lízinget önálló szerződéstípusként szabályozza. A szabályozás alapjául a pénzügyi és az operatív lízing elhatárolásaként fent hivatkozott szempontok szolgáltak: *a lízing futamideje, a maradványértéken történő tulajdonszerzés lehetősége, valamint az a körülmény, hogy a lízingbeadó beruházása a szerződés futamideje alatt megtérül-e.*

A Ptk. lízingfogalmával kapcsolatos valamennyi kritika rámutat arra, hogy a Ptk. e körben *nem polgári jogi, ráadásul nem definiált fogalmakat használ.*⁴³ A kritika részben jogos: a gazdasági élettartam és a szerződéskötés kori piaci értéknél jelentősen alacsonyabb ár fogalma *számveteli* jellegű, és azok pontos tartalmát a Ptk. nem is határozza meg. *Nem tűnik azonban találónak a kritika arra tekintettel, hogy várható-e, hogy e fogalmak esetleges értelmezési problémái okoznak-e elhatárolási problémákat.*

A Ptk. a pénzügyi lízinget a *bérlettől kívánja elhatárolni*. A két szerződés közös fogalmi eleme, hogy a bérlő és a lízingbeadó egyaránt a tulajdonában álló dolog vagy jog határozott időre történő használatba adására, míg a bérlő, illetve a lízingbevevő a annak átvételére és díj fizetésére köteles. Elhatárolásként a Ptk. az alábbi ismérveket fogalmazza meg: *(a)* a lízingbevevő a lízingtárgy gazdasági élettartamát elérő vagy azt

meghaladó ideig való használatára jogosult, *(b)* a lízingbevevő a szerződés megszűnésekor a lízingtárgy ellenérték nélkül vagy a szerződéskötés kori piaci értéknél jelentősen alacsonyabb áron történő megszerzésére jogosult, vagy *(c)* a fizetendő lízingdíjak összege eléri vagy meghaladja a lízingtárgy szerződéskötés kori piaci értékét.⁴⁴

Azt szükséges megvizsgálni tehát, hogy *(a)* létezik-e olyan bérleti szerződés, amelynek az időtartama olyan hosszú, hogy felmerülne, hogy az eléri a bérelt dolog gazdasági élettartamát, *(b)* létezik-e olyan bérleti szerződés, amelyben a bérlő jogosult maradványértéken megszerezni a bérelt dolog tulajdonjogát, végül pedig, hogy *(c)* létezik-e olyan bérleti szerződés, amelyben a bérelt díjak összege elérné a bérelt dolog szerződéskötés kori piaci értékét. Ahogyan arra fent rámutattunk, ezen feltételek operatív lízing esetén sem állnak fenn, és a bérleti szerződések esetén sem fordulnak elő. Vitatható lehet például, hogy egy gépkocsi gazdasági élettartama pontosan hány év, de elhatárolási probléma vélhetően nem fog felmerülni, hiszen egy gépkocsi-bérleti szerződés – a jogviszony jellegétől függően – néhány órától maximum néhány hónapig terjed, amely meg sem közelíti a gépkocsi hasznos élettartamát. Minderre tekintettel *nem tűnik reálisnak, hogy a nem tisztán polgári jogi szabályozás valódi elhatárolási problémákhoz vezetne.*

A tulajdonszerzésre való utalás elhagyásával kapcsolatban felmerül kritikaként, hogy így a Ptk. *nem teszi egyértelművé, hogy a lízingjogviszony valójában háromszereplős jogviszony a lízingbeadó, a lízingbevevő és az eladó között.*⁴⁵ A Ptk. azonban valamennyi többszereplős jogviszony esetén eltérő megoldást választott. Ezt legvilágosabban a fuvarozás szabályai tükrözik. A 2009. évi CXX. törvény a fuvarozást nem tisztán kétoldalú jogviszonyként szabályozta, hanem a jogviszonyban megjelenítette a címzettet és – újdonságként – a fuvaroztatót is. A 2009. évi CXX. törvény helyesen ismerte fel, hogy a fuvarozóval jogviszonyba kerülő feladó mögött gyakran egy harmadik személy, a fuvaroztató található, akinek az érdekében a fuvarozási szerződés megkötésére sor kerül. A Ptk. ennek ellenére épp ellenkező irányban változtatott a fuvarozási szerződés szabályain, amikor a fuvarozási szerződésben szerződő félként részt nem vevő címzetre vonatkozó szabályokat pontosította. Míg a régi Ptk. tartalmazott a címzetre vonatkozó kötelezettséget is (pl.

41 Az operatív és a pénzügyi lízing elhatárolásához lásd pl. *Varga Nelli: A fogyasztói pénzügyi lízing*. Ph.D értekezés. [http://193.6.1.94:/___.\(2014.01.30.\)](http://193.6.1.94:/___.(2014.01.30.))

42 Nem megalapozott ezért álláspontunk szerint Miskolci Bodnár Péter kritikája, amely szerint a Ptk.-nak a gyakorlatban kialakult sokféle lízingfajta közül minél többet kellett volna szabályoznia (*Miskolci Bodnár Péter: i. m.*).

43 Lásd pl. a Lízingszövetség álláspontját (<http://www.piacprofit.hu/hasznos-ptk-ban/> [2014.01.30.], valamint *Varga Nelli: A pénzügyi lízingszerződés az új Ptk.-ban*. Gazdaság és Jog. 2013. 10. 21–26.

44 6:409. §.

45 Varga Nelli például azt kifogásolja, hogy „megfontolandó lett volna, ha a jogalkotó elismeri a tágabb értelemben vett pénzügyi lízingügyletet és azon belül pedig a konkrét pénzügyi lízingszerződést.” (*Varga Nelli: A pénzügyi lízingszerződés az új Ptk.-ban*. Gazdaság és Jog. 2013. 10. 21–26.)

a küldemény kirakása a címzettet terheli⁴⁶), addig a Ptk. tekintettel van arra, hogy *a fuvarozási szerződés – a szerződések relatív szerkezetéből adódóan – csak a szerződő felekre, a feladóra és a fuvarozóra tud kötelezettséget telepíteni, ezért a címzett kötelezettségeit elhagyja.* Ezzel összhangban a Ptk. a szerződésben részt nem vevő fuvaroztatót sem jeleníti meg a fuvarozási szerződés szabályai körében. Ugyanezen indok magyarázza, hogy miért nem jelenik meg a lízingszerződés körében a lízingtárgy eladója.

4. Közvetítői jogviszonyok

4.1. A bizomány meghatározó szerepének visszaszorulása

A régi Ptk. kizárólag a bizományi szerződést szabályozta olyan szerződésként, amelynek célja áru eljuttatása annak előállítójától a fogyasztóig. A bizomány jelentősége azonban az elmúlt években jelentősen megváltozott. Míg a bizományi áruházak tevékenysége továbbra is jelentős, valamint a bizomány továbbra is fontos az értékpapírok megszerzése és értékesítése körében, *egyéb jogviszonyokban a bizományi szerződés helyét más típusú közvetítői jogviszonyok vették át.*

A gyártó megtehetné, hogy az értékesítést közvetítők helyett leányvállalatok láncolatán keresztül oldja meg. Ez azzal a nyilvánvaló előnnyel jár, hogy a gyártó teljes kontrollt gyakorol az értékesítés folyamata felett. A megoldás hátránya ugyanakkor – a felmerülő költségeken túl –, hogy az értékesítéssel járó valamennyi kockázatot a gyártó viseli. A közvetítői szerződések alkalmasak a kockázatok részbeni vagy teljes áthárítására. Részben épp e kockázatokat megkülönböztetve szabályozza a Ptk. a közvetítői szerződést, a jogbérleti szerződést és a forgalmazási szerződést.

4.2. Az eseti és a tartós közvetítői szerződés

A közvetítő szerződés szabályai nem jelentenek újdonságot a magyar jogban, hiszen az önálló kereskedelmi ügynöki irányelvet⁴⁷ már az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000. CXVII. törvénnyel implementálta Magyarország. Már a Konceptió egyértelművé tette, hogy e szabályokat a Ptk.-ba kell áttemelni.⁴⁸ Az áttemelés módja azonban – tekintettel arra, hogy az irányelv több olyan kérdést is szabályozott, amelyek nem voltak a Ptk.-ba illeszthetőek – vitatott volt. A Szakértői Javaslat normaszövege az irányelv által megköveteltek túl is további, nem a

közvetítői jogviszony polgári jogi aspektusait érintő kérdéseket kívánt szabályozni.⁴⁹ A Ptk. ezért jelentősen változtatott a szabályozási koncepción. Az irányelv csupán a tartós közvetítői jogviszonyra vonatkozik, a Ptk. azonban elsőként a *nem tartós közvetítői jogviszony* néhány alapszabályát rögzítette (képviselő, tájékoztatás, díjazás). E körben részletes szabályok megalkotása nem látszott indokoltnak, mivel *a megbízás szabályai a közvetítői jogviszonyok körében felmerülő kérdések rendezésére alkalmasnak látszottak.*

A tartós közvetítői jogviszony körében – az irányelvi szabályokra tekintettel – a Ptk. mozgásteret meglehetősen szűkös volt. A jogalkotó ezért itt csupán arra tudott törekedni, hogy *a szabályok megfogalmazása lehetőség szerint a Ptk. terminológiájával, rendszerével összhangban álljon.* Ez indokolja például, hogy a Ptk. nem implementálja az irányelv 3–5. cikkében foglalt, a felek együttműködésére és tájékoztatására vonatkozó szabályokat, mivel ezek külön átültetés *nélkül is* érvényesülnek a Ptk. szabályai alapján, valamint nem implementálja a díjazás mértékét szabályozó 6. cikk (1) bekezdését, mivel az az új Ptk.-nak a szerződés létrejöttére vonatkozó szabályaiból levezethető.

Ugyancsak nem implementálta a Ptk. az irányelvnek a jutalékra vonatkozó 7–12. cikkeit. A Ptk. csupán annyit mond ki, hogy a díj a közvetített szerződés megkötésének időpontjában válik esedékessé, valamint a díj a közvetítőt abban az esetben is megilleti, ha a közvetített szerződést a felek a közvetítői szerződés megszűnését követően kötik meg.⁵⁰ Ennek indoka, hogy az irányelv hatálya számos közvetítői jogviszonyra nem terjed ki, ezzel szemben a Ptk. valamennyi típusú közvetítői szerződésre alkalmazandó, ezért *jogpolitikai döntés szükséges abban a kérdésben, hogy az irányelv jutalékra vonatkozó szabályai az irányelv hatálya alá nem tartozó közvetítőkre is alkalmazandóak-e.*

4.3. A forgalmazási és a jogbérleti szerződés szabályozási koncepciója

Egyes álláspontok szerint a forgalmazási és a jogbérleti szerződések „idegen testek” a Ptk.-ban. „Egyrészt mind a forgalmazási szerződések, mind a franchise szerződések a gyakorlatban rendkívüli sokszínűséggel rendelkeznek, valamint eltérő gazdasági és jogi tartalommal bírnak, amihez képest a szabályozás indokolatlan szűkítést tartalmaz. Másrészt az egyébként diszpozitív szabályok jogpolitikailag és a jogviszonyok tartalmát illetően helytelenül ragadják meg az adott jogviszonyok jellegét és lényegét. Harmad-

46 492. § (2) bek.

47 A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv.

48 Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája. Magyar Közlöny különszám, 102.

49 Lásd pl. az ügynök iratmegőrzési kötelezettségét (Szakértői Javaslat 5:310. § (2) bek.). Lásd ehhez részletesen: *Pajor-Bytomski Magdalena: A kereskedelmi ügynöki szerződés.* Budapest, KJK-Kerszöv, 2003.

50 6:291. §

részt fájó, hogy a kiemelkedően magas színvonalú megoldásokat nyújtó és kiváló Kódexben e két szerződéstípus szinte csak kritikus megjegyzéseket indikál, és gyakorlatidegen.”⁵¹

A jogalkotónak a forgalmazási és franchise szerződés szabályozása során ugyanazokra a kérdésekre kellett választ adnia, mint a faktoring és a lízing esetén: *mi a vizsgált ügyletek esetén az a gazdasági tartalom, amely az ügyletet más szerződésektől, esetleg különböző szerződéstípusokat kombináló szerződésektől elhatárolhatóvá teszi.*

Forgalmazás esetén a Ptk. ezt az *önálló gazdasági tartalmat* abban ragadta meg, hogy *a forgalmazó és a szállító között nem egyszerűen adásvételi szerződés jön létre*, bár a forgalmazott dolgot tulajdonjogának átruházása szükségszerű eleme a jogviszonynak, hanem a felek között a forgalmazás időtartamára *tartós* jogviszony jön létre. E jogviszony jellemzői, a forgalmazó utasítási és ellenőrzési joga különbözteti meg e jogviszonyt az adásvételtől.⁵²

A franchise szabályozása kapcsán a Tematika még úgy foglalt állást, hogy „[a] franchise-szerződések olyan komplex tartalmúak, hogy tipizálásuk még a lízingnél vagy a követelésvételnél alkalmazott módszerrel sem lehetséges. Jellegzetesen vegyes típusú szerződés, amelyben adásvételi és/vagy vállalkozási elemekhez szellemi termékekre vonatkozó felhasználási jogok, know-how-jogok társulnak, és amelyben tanácsadási és a személyzet betanítására vonatkozó kötelezettségek is gyakran szerepelnek. Ezért szabályaiknak az új Ptk.-ba történő szabályozásáról valószínűleg le kell mondani.”⁵³ A Tematikában foglaltak felülvizsgálatát indokolhatta, hogy az európai szerződési jog legújabb jogegységesítő javaslata, a *Principles of European Law* is a franchise és a forgalmazás szabályozása mellett döntött.⁵⁴ A Ptk. szabályozása túlnyomó részt e mintán alapul.

A *franchise-t* (a Ptk. szóhasználatában: *jogbérletet*) a Ptk. *olyan értékesítési rendszernek tekinti, amelyben a jogbérletbe vevő díjfizetés ellenében megszerzi azt a jogot, hogy saját nevében és saját javára végezze szolgáltatások nyújtását, áruk termelését, illetve értékesítését oly módon, hogy az ehhez szükséges szerzői és iparjogvédelmi jogokat, és a know-how-t a jogbérletbe adó bocsátja a rendelkezésére.* Ennek megfelelően a jogbérletet a Ptk. olyan szerző-

désként definiálja, amelynek alapján a jogbérletbe adó szerzői- és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakra, illetve védett ismerethez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezésére, a jogbérletbe vevő termékeknek, illetve szolgáltatásoknak a szerzői- és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakként, illetve védett ismeretnek a felhasználásával, hasznosításával vagy használatával történő előállítására, illetve értékesítésére és díj fizetésére köteles.

A megoldással szembeni kritikák azt hangsúlyozzák, hogy a franchise nem egyszerűen egy szerződéses jogviszony, hanem „egy folyamat, amelynek a végére egy (korábban individuális érdekek alapján motivált) piaci szereplő olyan helyzetbe kerül, hogy érdekei elrugaskodnak a konkrét jogügyletektől, és komplex érdekei feloldódnak a franchise rendszer építésében, amelybe becsatornázza a vele franchise kapcsolatba lépők érdekeit is.”⁵⁵ A kritikák helyesen mutatnak rá a franchise jogviszony összetett természetére, de önmagában ez a körülmény nem jelenti, hogy e komplex jogviszony szerződéses elemei ne lennének szabályozhatóak a Ptk.-ban.

5. Bizalmi vagyonkezelés

A Ptk. *lényeges újdonsága* a bizalmi vagyonkezelési szerződés szabályozása. Időről időre felmerült az igény olyan megoldás iránt, amely lehetővé tenné, hogy „*egy jogalany megkapja a tulajdonosi döntések meghozatalához szükséges jogosultságokat, miközben a vagyon hasznosításával, illetve az azzal való rendelkezéssel kapcsolatos a döntéseit úgy kell meghoznia, hogy a vagyon egyes elemei által előállított haszon egy másik jogalany (az „eredeti” tulajdonos vagy az általa meghatározott harmadik személy) vagyonát gyarapítsa.*”⁵⁶ Mivel a bizalmi vagyonkezelés nem pusztán szerződés, hanem az dologi jogi kérdéseket is alapvetően meghatároz, így mindenekelőtt azt a kérdést, hogy a vagyonrendelő, a vagyonkezelő és a kedvezményezett hitelezői a vagyonkezelőnél lévő vagyonra mennyiben tarthatnak igényt, a régi Ptk. alapján nem volt lehetséges, hogy a felek pusztán a szerződési szabadság elvéből fakadóan ilyen, harmadik személyekre is kiható jogviszonyt hozzanak létre.

51 Darázs Lénárd: A forgalmazási és a jogbérleti (franchise) szerződés. In: Az új Ptk. magyarázata VI/VI. (szerk. Wellmann György). Budapest, HVGORAC, 2013. 237.

52 Lásd Miskolczi Bodnár Péter: Kereskedelmi jogi elemek a Ptk.-ban, különös tekintettel az újonnan szabályozott szerződésekre. Gazdaság és Jog. 2013. 1. 7–11.

53 Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója és tematikája. Magyar Közlöny különszám, 167. A franchise szerződés tartalmához, szabályozhatóságához lásd pl. Csécsy György: Adalékok a franchise fogalmának meghatározásához és a franchise szerződésekhez. Jogtudományi Közlöny. 1995. 5. 228–235., Csécsy György: A franchise-szerződésekről. Gazdaság és Jog. 1996. 5. 14–17., Miskolczi Bodnár Péter: A franchise szerződésekről. Gazdaság és Jog. 1995. 7–8. 19–23., Mandel Katalin–Darázs Lénárd: Franchise vállalkozás. Budapest, MFSZ, 2011.

54 Principles of European Law. Commercial Agency, Franchise and Distribution Contracts. München, Sellier, 2006.

55 Darázs Lénárd: i. m. 242.

56 Vékás Lajos: Bizalmi vagyonkezelés (trust, fiducia). Problematika egy törvényjavaslathoz. Kézirat. 4. Lásd továbbá Illés István: Mire jó a bizalmi vagyonkezelés? Jogtudományi Közlöny. 2011. 11. 550–556. és Illés István: Bizalmi vagyonkezelés a Kodifikációs Főbizottság Ptk.-javaslatában – összehasonlító jogi szemszögből. Európai Jog. 2012. 5. 12–17.

A Ptk. ennek megfelelően a bizalmi vagyonkezelést olyan *megbízási típusú* szerződésként szabályozza, amelyben a vagyonkezelő díjazás ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a tulajdonába adott dolgokat, ráruházott jogokat és követeléseket saját nevében a kedvezményezett javára kezeli.⁵⁷

A Ptk. maximális védelmet nyújt a *kezelt vagyon* számára. A kezelt vagyonra – feltéve, hogy azt a vagyonkezelő a Ptk. által előírt módon elkülönítette⁵⁸ – a vagyonkezelő hitelezői nem támaszthatnak igényt.⁵⁹ A vagyonra azonban a vagyonrendelő és a kedvezményezett hitelezői sem tarthatnak igényt.⁶⁰ Épp ez teszi a bizalmi vagyonkezelést vonzó jogintézménnyé. Ha ugyanis a vagyonrendelő nem lehetne biztos abban, hogy a rendelt vagyonra kizárólag a kedvezményezett, illetve a kedvezményezett hitelezői lesznek jogosultak, akkor számos jogviszonyban nem szólna valódi érv a vagyonrendelés mellett.

E szabályozási koncepcióból az következik hogy

„[h]a a vagyonrendelő visszaélésszerűen alkalmazza a bizalmi vagyonkezelés intézményét, és annak segítségével kívánja elvonni vagyonát hitelezői igényérvényesítése elől, emiatt *a fedezetelvonó szerződés relatív hatálytalansága alapján lehet orvoslást találni, vagy adott esetben jogintézménnyel történő visszaélés jogcímén lehet jogilag támadni a bizalmi vagyonrendelést.*”⁶¹

Sajnálatos módon a jogalkotó a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló törvény javaslatában⁶² a jogviszony ezen alapvető elemét kívánja felülírni, amikor a bírósági végrehajtásról szóló törvény módosításával megteremti annak a lehetőségét, hogy a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyt a vagyonrendelővel szemben végrehajtást indító *hitelező a vagyonrendelő egyéb vagyonára vezetett végrehajtás eredménytelensége esetén felmondhassa.* Ez a rendelkezés alapjaiban ássa alá a Ptk. új jogintézményét, így kétséges, hogy a bizalmi vagyonkezelés iránt keletkezett nagy érdeklődés a törvény hatályba lépése után fennmarad-e.

57 6:310. § (1) bek.

58 6:312. § (1) bek.

59 6:313. § (1) bek.

60 6:314. § (2) bek.

61 *Vékás Lajos–Menyhárd Attila: A bizalmi vagyonkezelési szerződés.* In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal (szerk. Vékás Lajos). Budapest, Complex, 2013. 795.

62 T/13218. számú törvényjavaslat.